

ВИБІР ІННОВАЦІЙНОГО ШЛЯХУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ОСМИСЛЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бова Ірина Валеріївна
завідувач відділом наукової літератури
наукової бібліотеки Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого
Україна, м. Харків
i.v.bova@nlu.edu.ua

Марцун Тетяна Валентинівна
завідувач відділом навчальної літератури
наукової бібліотеки Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого
Україна, м. Харків
t.v.marcyn@nlu.edu.ua

У статті розглянуто різні аспекти інноваційної діяльності університетської бібліотеки в контексті глобальних викликів вищої освіти. Доведена провідна роль бібліотеки у системі високоефективного, якісного й комфортного обслуговування користувачів.

Ключові слова: бібліотека університету, інноваційна діяльність, вища освіта, управління бібліотекою, бібліотечне обслуговування, бібліотечні ресурси, творчість бібліотекаря, бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Найважливішим завданням інноваційного розвитку університету є створення найсучаснішого інформаційного освітнього середовища, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, яке є складовою глобальних комп'ютерних комунікаціях. Важливу роль при його вирішенні відіграє університетська бібліотека, яка по праву вважається основним джерелом знань. Сьогодні, коли інформація, знання, технології стають головною умовою

суспільного прогресу, вузівські бібліотеки мають відповідати вимогам часу, оперативно реагувати на звернення своїх користувачів: бути доступними, оперативними, інноваційними, інформаційно підтримувати освітні й наукові потреби і запити читачів [4].

Про важливість, широту і різноманітність цього процесу свідчать не тільки численні публікації у фахових виданнях, а й багатий бібліотечний досвід. Значний внесок в осмислення новітніх підходів до роботи бібліотек на сучасному етапі зробили такі відомі бібліотекознавці, як А. І. Земсков, Л. Й. Костенко, М.С. Слободяник, Ю.М. Столяров, А. С. Чачко, Я. Л. Шрайберг, та ін. [6].

Передусім слід вказати, що поняттям "інновація" у науковій літературі позначають нововведення, новизну, зміну. Стосовно педагогічного процесу інновація означає перегляд цілей, змісту, форм і методів навчання та виховання; організації спільної діяльності викладача і студента. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду.

Бібліотечна енциклопедія поняття «інновація» трактує як «оригінальна ідея», що виходить за межі існуючих канонів, традиційних форм, методик, або «проект, який відображає новий підхід до змісту та організації бібліотечного обслуговування, технологій чи управління бібліотекою» [1].

Нині в університетських бібліотеках, як і в більшості організацій, інституцій, відбуваються масштабні зміни, а учасниками цього процесу є безпосередньо співробітники бібліотеки, які на вимогу часу модернізують і створюють нові інформаційно-бібліотечні продукти та послуги, в традиційні бібліотечні технології привносять нові методи і форми. Сьогодні, напевно, вже не знайти бібліотек, а вузівських тим більше, які не займалися б інноваційною діяльністю, головна мета якої — високоефективне, якісне та комфортне обслуговування користувачів. На жаль, за всі ці роки інтенсивного розвитку не виникло базисних інновацій, здатних докорінно змінити функціональну сутність бібліотеки. В основі бібліотечної діяльності як і раніше лежать

традиційні технології, а інновації лише їх удосконалюють та підтверджують тим самим їх доцільність і життєстійкість, всупереч розмовам про втрату бібліотекою свого місця в сучасному суспільстві.

У цьому контексті передусім слід додати, що в будь-якій бібліотеці університету переважну більшість читачів складають студенти – молоді, мобільні особи, які швидко адаптуються до технологічних нововведень. Можливо, завдяки саме їх запитам у бібліотеках вишу дещо раніше сформувалася соціальна зумовленість нововведень. Аналізуючи все розмаїття інноваційної діяльності бібліотек протягом останніх років, можна визначити два основних її напрямки: технологічний, тобто забезпечення і впровадження нових інформаційно-бібліотечних продуктів і послуг, і організаційно-управлінський, а саме створення необхідних для цього умов.

Технологічний напрямок пов'язаний головним чином із модернізацією основних бібліотечних технологій, як створення web-сайтів бібліотек, ведення електронного каталогу; формування колекцій електронних документів; використання оцифровки як ефективного методу, що дозволяє відновити, розтиражувати і забезпечити доступ до рідкісних і малоекземплярних видань; автоматизація процесів обслуговування користувачів; забезпечення віддаленого доступу до інформаційних ресурсів; перетворення традиційних культурно-просвітницьких заходів на нові форми з використанням комп'ютерних технологій. Перераховане не підходить під визначення «добре забуте старе», це дійсно нові форми і методи, які увійшли в життя бібліотек завдяки використанню комп'ютерної техніки і мережевих технологій.

Процес впровадження інновацій у бібліотечну практику підтвердив істину: чим чіткіше і грамотніше організований традиційний технологічний цикл, тим успішніше він піддається модернізації; чим якісніше фахівець володіє будь-якою технологією, тим більше він проявляє творчої ініціативи і легше адаптується до нововведень.

Організаційно-управлінські інновації в бібліотеках, як правило, спрямовані на створення оптимальної структурної моделі й забезпечення

професійного росту співробітників бібліотеки. Центр уваги переноситься з кількісних показників на якісні як головні критерії оцінки роботи бібліотеки: це і етика взаємовідносин бібліотекаря і користувача, високий професіоналізм персоналу, повнота і оперативність задоволення читацьких запитів, розширення додаткових бібліотечних послуг із метою забезпечення комфортного обслуговування.

Визначальним фактором бібліотечної інноваційної діяльності нині стає творчість бібліотечних працівників – ініціаторів і реалізаторів інноваційних ідей. Виокремимо декілька умов, важливих для розвитку професійної бібліотечної творчості: постійне професійне спілкування, вивчення професійної літератури, знайомство з новим досвідом, наявність матеріальних, організаційних та інших можливостей, які є стимулом для реалізації творчого потенціалу, система додаткового навчання (курси підвищення кваліфікації, а також самоосвіта, оволодіння новими технологіями, участь у семінарах, науково-практичних конференціях та ін.), де бібліотекарі знайомляться з шляхами й підходами до модернізації змісту бібліотечної діяльності, набувають навичок та умінь роботи з інформаційними потоками та ресурсами, що дає змогу повною мірою використовувати власні знання. Все це формує установку на професійний розвиток, втілення в життя творчих ідей і задумів.

Варто детальніше зупинитися на питанні підвищення кваліфікації за допомогою нововведень, оскільки це є обов'язковою умовою розвитку кожного колективу, зробимо це на прикладі наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (далі – НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого), головним науково-методичним напрямом у роботі якої було і залишається навчання кадрів інноваційними засобами, підвищення їх компетентності за ключовими професійними навичками, актуальними і пріоритетними напрямами бібліотечної сфери і діяльності Університету. Для покращення роботи бібліотеки в цьому напрямку в 2016 р. у структурі бібліотеки організовано новий відділ науково-методичної роботи, завданнями якого є науково-аналітична діяльність; організація методичної роботи на

принципах інноваційного менеджменту: формування бібліотекаря як компетентного спеціаліста, підвищення й розвиток творчої ініціативи фахівців, диференційна методична допомога працівникам бібліотеки; вивчення й упровадження кращого досвіду; формування позитивного іміджу бібліотеки Університету. Так, у школі професійного спілкування було проведено аналітичний практикум, майстеркласи, тренінги, аналітичні повідомлення. Працівники бібліотеки брали участь у вебінарах з наукометрії компанії Thomson Reuters, дистанційних курсах з електронної бібліографії, вебінарах по популяризації читання, у семінарі-практикумі “Проведення соціологічного дослідження”, у семінарі “Модернізація бібліотечного сервісу: представлення нових програмних продуктів та техніки”, веб-семінарі “Сучасні інформаційні технології на службі формування бренду університету”, дистанційному курсі “Електронна бібліографія”: он-лайн семінар “Віртуальна виставка у бібліотеці як бібліографічний ресурс” та ін.

У свою чергу, бібліотека виступає організатором проведення конференцій і круглих столів, зокрема й міжнародних, на своїй базі. Так, за ініціативою НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого спільно з науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України та у межах партнерської роботи проектних напрямів діяльності Харківського університетського консорціуму у 2016 р. була підготовлена й проведена Міжнародна інтернет-конференція “Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання”. Учасниками наукового заходу разом із представниками вишів України та Білорусі стали й співробітники бібліотеки Університету, які активно брали участь у підготовці, проведенні й обговоренні актуальних питань. Бібліотекарі надали свої доповіді, які були видані окремою збіркою і представлені на бібліотечному інформаційному порталі та електронному архіві-репозитарії.

Зрозуміло, що ефективне використання інновацій – складне професійне завдання бібліотечної спільноти. Важливо, що успішність інновацій цілком залежить від ставлення до них не лише персоналу бібліотеки, ай керівництва.

Захопленість керівників справою, створення умов для особистого росту співробітників, економічне стимулювання та інші фактори посилюють інноваційну активність персоналу. Інноваційне досягнення багатьох бібліотек України – підтвердження професійної грамотності їх управління. Інноваційні підходи до виконання завдань вимагають від бібліотечних спеціалістів знань, вміння і навиків, що сприяють організації, управлінню і діяльності. Сьогодні кожен керівник (директор або завідувач бібліотеки, завідувач відділу, сектором) бібліотеки повинен розуміти зміст інноваційних процесів, знати світовий рівень розвитку бібліотечно-інформаційної науки і технологій, вміти відслідковувати тенденції їх розвитку, володіти навичками інноваційного проектування [3].

Основою управління НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого є інноваційні науково-практичні й методичні заходи, які зорієнтовані на вдосконалення діяльності всіх відділів, планомірне й ефективне використання кращих бібліотечних технологій. Так, відповідно до “Положення про наукову бібліотеку НЮУ ім. Ярослава Мудрого” для узгодження її діяльності з науково-освітньою, культурно-просвітницькою і виховною роботою Університету була створена Бібліотечна рада, яка є дорадчим органом управління. Рада контактує з керівництвом вишу, профкомом, професорсько-викладацьким складом, аспірантами, студентами і співробітниками. Вже прийнято “Положення”, розроблено та оприлюднено Концепцію розвитку НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого на період 2016-2020 роки, яка є орієнтиром реалізації Стратегії розвитку Університету на 2016-2020 рр. та віддзеркаленням інноваційної політики нашого ВНЗ. Основною ідеєю документа є: консолідація навколо суспільних перетворень, модернізація бібліотеки відповідно до науково-освітніх потреб Університету, тенденцій кращих світових практик і технологій, сприяння позитивного іміджу у вузі та Україні. Із метою вдосконалення якості й ефективності бібліотечно-інформаційного забезпечення науково-освітніх запитів Бібліотечна рада ініціювала проведення анкетування.

Так, аналіз відповідей і побажань студентів став основою для подальшого моделювання діяльності бібліотеки.

Зокрема, на щотижневих нарадах при директорі бібліотеки постійно обговорюється діяльність відділів, заслуховується інформація щодо модернізації інформаційного забезпечення науково-освітнього процесу, впровадження мультимедійних засобів популяризації книги, соціально-виховної діяльності бібліотеки, участі у всеукраїнських та регіональних проектах і конкурсах.

Крім того, слід пам'ятати, що при модернізації багатьох сфер і процесів предметом соціальних інновацій є самі виконавці інноваційних завдань – працівники бібліотеки. Ставлення до роботи – це проблема, яка існує майже в усіх сферах діяльності. Так, Американська бібліотечна асоціація (створена у 1939 р.) систематично приділяє увагу професійній етиці бібліотекаря. У Кодексі етики (1981 р.) закріплені принципи, які зобов'язують бібліотекарів забезпечувати високий рівень обслуговування, протистояти спробам цензури бібліотечних матеріалів, оберігати право користувачів на збереження таємниці одержуваної інформації, не допускати отримання вигоди за рахунок користувачів, колег або бібліотеки.

Отже, сучасний бібліотекар, крім знання новітніх технологій, повинен мати високий рівень культури, бо він не тільки виховує читача, а й сприяє його інтелектуальній діяльності, бо виступає як консультант, аналітик, технолог, порадник, педагог.

Резюмуючи, зазначимо, що лише зосередження уваги на передовому бібліотечному досвіді, стратегічне бачення шляхів організації бібліотечної справи дозволяють можливою кожному члену колективу зробити особистий внесок у розвиток бібліотечної справи, що, у свою чергу, створює додаткову мотивацію для власного зростання [2].

Сьогодні НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого є головною ланкою інформаційної інфраструктури Університету, а переїзд в нову будівлю і визначення статусу бібліотеки як наукового, інформаційного, соціокультурного

центрів прискорив процес упровадження інновацій. Саме тому нашим вишем побудовано найсучасніший 10-поверховий начальо-бібліотечний комплекс загальною площею 16620,3 кв.м. Використання прогресивних організаційно-інноваційних бібліотечних методик, найсучасніших технологій навчального процесу, телекомунікаційних мережевих магістралей дозволяє підвищити ефективність і якість інформаційного забезпечення освітнього процесу, а також сприяє накопиченню професійного, інформаційно-комунікаційного досвіду, формуванню креативного стилю мислення і розширенню світогляду молоді та взаємообміну знань [5].

У читальних залах і на абонементних нових навчально-бібліотечних комплексах запроваджено автоматизоване обслуговування, працює Wi-Fi, відкритий доступ до фондів, кімнати для індивідуальної й групової роботи студентів і науковців. Сучасні читачі – це освічені, оснащені мобільними телекомунікаційними приладами, особи.

Таким чином, головною метою інновацій, які впроваджуються в практику роботи бібліотеки Університету, є покращення обслуговування читачів, створення комфортних умов для якісного і швидкого задоволення читацьких запитів, а також забезпечення розумного балансу між необхідністю інновацій і збереженням цінних бібліотечних традицій.

Автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів, що активно відбувається протягом останніх років, дає нові можливості для інформаційно-бібліотечного обслуговування читачів НБ НІОУ ім. Ярослава Мудрого. Зокрема, це і електронний каталог, який дозволяє завдяки введеної інформації, якісно обслуговувати читачів і виконувати швидкий тематичний пошук; доставка документів он-лайн; віртуальна довідкова служба он-лайн, відкритий вільний доступ до користування фондом електронних видань, і до повнотекстових баз даних, робота з фондом електронних документів у локальній мережі Університету та ін. Важливим джерелом інформаційних ресурсів у нашому виші є сайт бібліотеки, де представлена інформація про бібліотеку, її історію, структуру, події, акції, електронний каталог, рекомендовані списки літератури

тощо [2]. Обслуговування користувачів в автоматизованому режимі за допомогою комп'ютера, сканера, штрихкодування читацьких квитків, книг і закріплення конкретного документа в електронному формулярі читача дає можливість користувачу самостійно переглянути свій електронний формуляр – це далеко не повний перелік питань, які охоплюють нову реальність.

Крім того, бібліотека Університету перетворилась на культурний центр вишу за рахунок розширення просвітницьких заходів. Яскраво і сучасно оформлена інформація, присвячена ювілейним датам, заходам, що проводяться в бібліотеці, демонструється на сайті бібліотеки і плазмовій панелі у читальному залі. Всі заходи (творчі зустрічі) супроводжуються віртуальними презентаціями, створеними фахівцями бібліотеки, що додає видовищності й ефективності, викликає у користувачів багато позитивних емоцій, а це допомагає краще сприймати інформацію. Неодноразово віртуальні виставки, медіапроекти, які висувуються на конкурси, відзначалися дипломами. Так, НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого посіла 3 місце та отримала винагороду у конкурс-вебінарі “Віртуальна виставка у бібліотеці як бібліографічний ресурс”, який був організований ХДНБ ім. В.Г. Короленко, за віртуальну виставку webmuseum “Солдати перемоги над нацизмом. Викладачі НЮУ ім. Ярослава Мудрого шляхами перемоги”.

Таким чином, університетська бібліотека не повинна стояти осторонь, вона має долучатися до процесів розвитку вищої освіти і відігравати все більш важливу роль у діяльності сучасного вузу, освоюючи і успішно виконуючи функції, які раніше були не характерні для бібліотек. Стимулом до освоєння нових функцій повинно бути усвідомлення кожним бібліотекарем того факту, що історично бібліотеки прийшли на інформаційний ринок на кілька тисяч років раніше Google, але сьогодні, безумовно, поступаються йому в розвитку інформаційних сервісів, технологій і можливостей. Тільки всіляко сприяючи вишам у вирішенні поставлених перед ними завдань, наприклад, таких як підвищення позиції університету в світових рейтингах, університетські

бібліотеки демонструють свою значимість і підтверджують свою затребуваність у суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Библиотечная энциклопедия / Рос. Гос. б-ка. – М. : Пашков Дом, 2007. – 409 с.
2. Прокопчук, В. С., Філінюк, Л. Ф. Деякі аспекти інноваційної діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.kpnu.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/1620> (дата звернення 9.06.2017)
3. Інновації як стратегія і умова розвитку бібліотек : Консультація / Нац. б-ка України для дітей; авт.-уклад. Н. І. Безручко. – К., 2014. – 24 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/club/> (дата звернення 9.06.2017)
4. Навчально-бібліотечний комплекс : буклет / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого [Електронний ресурс]. – Режим доступу : bit.ly/vstupnlu (дата звернення 8.06.2017)
5. Пасмор Н. П. Бібліотека Університету – нові можливості / Н. П. Пасмор // Vivat lex! – 2017. – 25 січ. (№2). – С. 2,4.
6. Туровська Л. Інформаційні технології в наукових бібліотеках / Леся Туровська // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 2. – С. 8–11.

В статье рассмотрены различные аспекты инновационной деятельности университетской библиотеки в контексте глобальных вызовов высшего образования. Доказана ведущая роль библиотеки в системе высокоэффективного, качественного и комфортного обслуживания читателей.

Ключевые слова: библиотека университета, инновационная деятельность, высшее образование, управление библиотекой, библиотечное обслуживание, библиотечные ресурсы, творчество библиотекаря, библиотека Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого.